

**Відгук
офіційного опонента**
на дисертаційну роботу Богдан Наталії Миколаївни за темою:
**«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЗГОДЖЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ РЕГІОНУ»**
представленої на здобуття наукового ступеня доктора економічних
наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи. Розвиток регіону як актора національної та світової економіки лежить в площині чіткої детермінації і відстоювання власних економічних інтересів. Водночас не менш важливим завданням ефективного функціонування регіональної соціально-економічної системи є виявлення та максимальне збалансування економічних інтересів усіх суб'єктів економіки регіону, пошук їх спільних цілей і завдань, що можуть стати орієнтиром економічного поступу регіону загалом. Вагомим рушієм зазначених процесів повинна стати розпочата у 2014 р. адміністративно-фінансова децентралізація, спрямована на узгодження інтересів органів влади різних рівнів, органів місцевого самоврядування, активізації населення та підприємницького середовища на локальному рівні, які і виступають основними носіями економічних інтересів в регіоні.

З огляду на зазначене, в сучасних умовах актуалізується потреба вироблення наукового підґрунтя та практичних механізмів детермінації інтересів, нівелювання основних протиріч та збалансування інтересів усіх суб'єктів економіки регіону – органів влади та місцевого самоврядування, населення, бізнесу, інституцій громадянського суспільства. Ідеологія узгодження інтересів суб'єктів економіки регіону повинна базуватись на засадах субсидіарності, партнерства, співфінансування, ефекту синергії. При цьому слід розуміти, що найбільш вагомими у сфері узгодження економічних інтересів є можливості органів влади, які формують інституційне середовище функціонування інших суб'єктів економіки та регіонів загалом, виробляють економічну політику у різних сферах, та, відповідно, задають правила гри для них. Отже, зазначені механізми узгодження інтересів суб'єктів економіки регіону повинні стати складовою політики управління соціально-економічним розвитком регіону.

Таким чином, дисертаційна робота Богдан Н.М. є актуальною з позиції розв'язання складної науково-практичної проблеми щодо розроблення концепції та теоретико-методологічного забезпечення узгодження інтересів суб'єктів економіки регіону.

Значущість дослідження для науки і практики. Дисертаційна робота пов'язана із виконанням дербюджетних науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за темами: «Тенденції та напрямки розвитку туристської індустрії України» (номер державної реєстрації 0110U007970, 2011 – 2013 рр.) та «Інноваційні процеси розвитку індустрії туризму: теорія, методологія, практика» (номер державної реєстрації 0114U005034, 2014 – 2017 рр.). Особисто здобувачем в рамках зазначених робіт було визначено теоретичні підходи до оцінювання економічних інтересів туристичних підприємств в контексті визначення стратегії їх розвитку, а також досліджено проблематику узгодження економічних інтересів суб'єктів туристської діяльності в контексті розвитку туристської сфери регіону з урахуванням особливостей співробітництва в регіоні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені теоретико-методологічні положення доведені до рівня конкретних практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення узгодженості економічних інтересів регіону. Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші прикладні результати наукових досліджень, викладені в дисертації, знайшли практичне застосування в діяльності окремих установ на регіональному та місцевому рівнях, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів, зокрема: в роботі Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 09-35/1957 від 15.02.2018 р.) використано структурно-логічну схему комплексного оцінювання результативності регіонального розвитку та мультикритеріальну модель оцінювання узгодженості економічних інтересів при розробці щорічних регіональних цільових програм розвитку; в роботі Харківського регіонального відділення ВАОМС «Асоціація міст України» (довідка № 08-35/79 від 15.03.2018 р.) використано методику оцінки узгодженості економічних інтересів владних та підприємницьких структур, форми та структури взаємодії влади та підприємництва, комплекс заходів з усунення дисбалансу інтересів офіційного й неофіційного секторів економіки; в роботі Міської Ради м. Чугуєва (довідка № 02-02-32/1060 від 14.05.2018 р.) використано практичну пропозицію щодо застосування матриці способів узгодження інтересів взаємодіючих суб'єктів; в роботі Селищної Ради смт. Мала Данилівка (довідка № 02-19/907 від 17.02.2018 р.) використано практичні пропозиції стосовно заходів із стимулювання та підтримки розвитку малих підприємств та його фінансового забезпечення, що сприятиме розвитку підприємництва та економіки на місцевому рівні; використані у навчальному процесі Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова (довідка № 05-179/1 від 24.04.2018 р.) при викладанні дисциплін «Основи наукових досліджень», «Сіті-брендінг», «Управління сталим розвитком туризму».

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації здобувача щодо теоретико-методологічного забезпечення узгодження економічних інтересів регіонів України, є науково обґрунтованими, що встановлено після уважного вивчення дисертації, поданої до захисту.

Обґрунтованість підтверджується тим, що усі положення, висновки та результати дисертації ґрунтуються на опрацьованні чисельних досліджень вітчизняних і закордонних науковців, а також отримані в результаті обробки та аналізу значних масивів статистичної інформації.

Зокрема, в процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи: аналіз і синтез, наукова абстракція, наукове узагальнення, абстрактно-логічний, індукції, порівняння, систематизації, експертних оцінок, методи кластерного, кореляційно-регресійного аналізу, системного аналізу, методи векторного та комплексного аналізу, метод аналізу ієрархій. Застосування такого широкого спектру методів є адекватним складним завданням дослідження та дозволило здобувачеві отримати нові науково обґрунтовані наукові положення та результати.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі, нормативно-правові акти органів державної влади й управління, вітчизняна та зарубіжна наукова література, монографічні праці вітчизняних і зарубіжних науковців, статистичні дані державної служби статистики України та її обласних управлінь, державної фіскальної служби України, державної казначейської служби України, міністерства регіонального розвитку, міністерства фінансів України, обласних державних адміністрацій України, аналітичних і рейтингових агентств, матеріали науково-практичних конференцій, форумів, круглих столів, симпозіумів, мережа Інтернет.

Обґрунтованість наукових результатів, що отримані в дослідженні, підтверджуються використанням значної інформаційної бази – законодавчих, нормативно-правових актів органів державної влади й управління, вітчизняних та закордонних наукових праць, монографій вітчизняних і закордонних науковців, статистичних даних державної служби статистики України та її обласних управлінь, міністерства регіонального розвитку, міністерства фінансів України, обласних державних адміністрацій України, аналітичних і рейтингових агентств, матеріали науково-практичних конференцій, форумів, круглих столів тощо.

Зміст та завершеність дослідження. Дисертаційна робота Богдан Наталії Миколаївни «Теоретико-методологічне забезпечення узгодження економічних інтересів регіону» є завершеною науковою працею, в повному обсязі відображає всі підготовлені для публічного захисту отримані положення наукової новизни, результати теоретичних і прикладних досліджень, а також відомості щодо їх практичного впровадження.

Дисертаційна робота характеризується логічним викладенням матеріалу, науковою мовою, єдністю змісту та повною мірою відображає особистий

внесок здобувача в розвиток регіональної економіки та практики управління розвитком на регіональному рівні в контексті узгодженості економічних інтересів.

Залучення дисертантом великої кількості наукових джерел дозволило здійснити порівняльний аналіз поглядів представників різних шкіл та напрямків на досліджувану проблему, що підтверджує наукову обґрунтованість та достовірність теоретичних розробок автора.

Викладені в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції є аргументованими та достовірними. Це підтверджується використанням у дослідженні значної теоретичної та методичної бази, значної кількості фактологічного матеріалу, використанням статистичних програмних продуктів, що надало можливість логічного обґрунтування отриманих результатів та розроблення автоматизованого алгоритму розрахунків.

Основним результатом дисертаційного дослідження Богдан Н.М. є обґрунтування теоретичних положень, розробка методологічних та практичних підходів до формування концепції узгодженості економічних інтересів регіону.

У першому розділі «Теоретичні аспекти формування економічних інтересів регіону» автором визначено сутність та особливості формування та реалізації економічних інтересів в регіоні; на основі теоретичного узагальнення підходів до трактування категорії «економічний інтерес», пропонується розуміти його як форму прояву потреб, що виражається в об'єктивному прагненні суб'єктів до оновлення соціально-економічних відносин, інститутів і механізмів їх реалізації з метою досягнення економічної вигоди, підвищення якості та рівня життя (с.120-123); економічні інтереси регіону здобувачем запропоновано розглядати як об'єктивну комплексну характеристику стану регіону, що виражається у прагненні досягнення максимального рівня фінансово-економічної стійкості та безпеки, конкурентоздатності та привабливості, та знаходить втілення у оптимальному розподілі ресурсів з метою забезпечення максимального рівня життя населення регіону (с. 121-133); досліджено причинно-наслідкові зв'язки процесів розбалансування економічних інтересів суб'єктів в контексті розвитку регіону (с.55-59), визначено основні групи суб'єктів економічних інтересів регіону, а саме: органів влади, бізнесу та громадськості, а також досліджено їх внесок та очікування від взаємного функціонування в регіональній системі (с.64-69), визначено об'єкти перехресного зіткнення економічних інтересів суб'єктів регіональної економіки, їх відмінні та спільні економічні інтереси, їх збіги та відмінності (с.100-103); сформульовано концепцію узгодження економічних інтересів регіону, що повинна врахувати зони відповідальності та взаємних економічних інтересів суб'єктів та постійну динаміку їх взаємодії (с.98-107).

У другому розділі «Теоретико-методологічні засади узгодження економічних інтересів регіону» автором сформовано розуміння узгодження економічних інтересів регіону, що пропонується визначати як процес координування, поєднання дій суб'єктів-носіїв економічних інтересів в процесі розвитку економіки регіону (с.125-134); визначено екзогенні та ендегенні фактори та умови узгодження економічних інтересів регіону, уточнено їх

класифікацію шляхом введення додаткових критеріїв, що дозволить підвищити ефективність процесів регулювання впливу на них (с.146-168); досліджено сутність та особливості формування та реалізації тріади економічних інтересів регіону – регіон-галузь-підприємство та доведено, що єдиним ключовим об'єктом усіх носіїв економічних інтересів є розподіл та нерозподіл фінансових, матеріальних, трудових, інтелектуальних, інформаційних ресурсів (с.179-188).

У третьому розділі «Формування системи економічних інтересів регіону та особливості їх взаємодії» здобувачем встановлено, що серед стратегічних пріоритетів розвитку регіону є забезпечення фінансово-економічної безпеки на регіональному рівні (с.218-219, 221-222); на основі узагальнення наукових досліджень запропоновано вважати, що фінансово-економічна безпека регіону є складним інтегрованим поняттям (с.219-222); розроблено комплекс показників для її розрахунку та здійснено розрахунок інтегрального індикатора фінансово-економічної безпеки за регіонами України за період 2010-2016 рр. (с.229-239); визначено загрози фінансово-економічної безпеки регіону (с.240-242) та детерміновано принципи її забезпечення (с.243-247); обґрунтовано роль співробітництва суб'єктів в контексті розвитку регіону, визначено завдання співробітництва, досліджено кооперативні теорії та концепції, теорії співробітництва, визначено найважливіші з них – теорію інституційної економіки та транзакційних витрат (с.249-254); розроблено форми внутрішньогалузевого та міжгалузевого співробітництва (с.258-266).

У четвертому розділі «Оцінка результативності регіонального розвитку та доцільності його фінансового забезпечення» розроблено комплекс показників та розраховано інтегральний показник результативності соціально-економічного розвитку регіонів, для інтерпретації результатів оцінки розроблено шкалу структурування діапазону оцінок за п'ятьма групами, за результатами розрахунків встановлено, що значних змін в регіональній структурі розвитку України за 2010-2016 рр. не відбулося (с.291-322); доведено, що соціально-економічний розвиток регіону можливий лише за умов активізації інвестиційних процесів, з урахуванням чого визначено інтегральний індикатор інвестиційної привабливості за регіонами України (с.323-342); також досліджено стан ділового клімату та взаємодії влади та бізнесу, доступності фінансових та кредитних ресурсів за регіонами України, встановлено, що і асортимент послуг, що надаються банками, є практично достатнім для ведення бізнесу, однак, існують певні проблеми для залучення фінансових та кредитних ресурсів, особливо у Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Львівській та Миколаївській областях (с.343-345).

У п'ятому розділі «Організаційно-фінансове забезпечення узгодженості економічних інтересів регіону» здобувачем розроблено комплекс заходів щодо усунення дисбалансу економічних інтересів офіційного й неофіційного секторів економіки регіону (с.352-354); запропонована концептуальна модель удосконалення узгодження економічних інтересів суб'єктів на рівні регіонального управління з використанням існуючої структури та з мінімальними витратами на адаптацію її до процесів узгодження економічних

інтересів та усунення виявленого дисбалансу інтересів суб'єктів (с.365-372); запропоновано розглядати прояв, реалізацію та узгодження економічних інтересів з урахуванням просторово-часового континууму та застосовувати при оцінюванні узгодженості економічних інтересів перетворення кількісних різновимірних показників у векторну форму (с. 377-385); розроблено новітню методологію та специфічний інструментарій, а також модель оцінювання узгодженості економічних інтересів регіону за допомогою поєднання векторного та комплексного аналізу, що описують стан регіону при певному рівні узгодженості економічних інтересів регіону (с.386-388); розраховано інтегральний індикатор узгодженості економічних інтересів регіонів України (с.387-396); розроблено комплексний підхід до диференціації регіонального розвитку з урахуванням фактору узгодженості економічних інтересів та цій основі здійснено емпіричні дослідження регіонів України, що дозволило отримати об'ємну багатокритеріальну характеристику розвитку регіонів з урахуванням специфічних регіональних особливостей на основі використання кластерного аналізу (с. 399-403); автором досліджено узгодженість економічних інтересів регіону з позицій фінансового прояву, що виражається в характеристиці податкового розподілу, та визначено, що дисбаланс економічних інтересів створив неоднакові економічні умови для господарювання та призвів до розвитку значного тіньового сектора економіки, зпичення надходжень до бюджету тощо (с.408-432); автором обґрунтовано, що розроблення та впровадження регіональної програми з стимулювання розвитку малого підприємництва дозволить збільшити податкові надходження до бюджетів усіх рівнів, з урахуванням цього, запропоновано програми забезпечення розвитку підприємництва за декількома напрямками, розроблено організаційно-фінансове забезпечення зазначеної програми (с.444-465).

Отже, за результатами дослідження автором зроблено науково обґрунтовані висновки, що головною проблемою взаємодії суб'єктів регіональної економіки є порушення та дисгармонія взаємодії економічних інтересів бізнесу і пріоритетів у розвитку регіональної економіки, які задаються регіональною владою, що необхідно усунути для активізації процесів регіонального розвитку.

Таким чином, вивчення матеріалів дисертації дозволяє дійти висновку, що наукові результати, отримані автором, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми, що досліджується, аналізі різних підходів до її вирішення, використанні великого масиву наукових джерел. Можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході здійснення дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Наукова новизна і достовірність отриманих результатів. Наукова новизна дисертаційної роботи характерна наступними науковими результатами:

– сформульовано концепцію узгодження економічних інтересів регіону з урахуванням зон відповідальності груп суб'єктів та зон їх взаємних економічних інтересів, сфер їх діяльності, динамічного характеру їх взаємодії, а

також на основі застосування специфічного інструментарію їх реалізації в контексті активізації процесів регіонального розвитку;

- розроблено методологічні підходи та інструментарій досліджень регіональних процесів у просторово-часовому вимірі, що дозволяє отримати тривимірну характеристику стану регіону, яка відрізняється мультикритеріальністю, наочністю, адекватністю та глибиною оцінки та прогнозу;

- розроблено методичні підходи до комплексного багатокритеріального оцінювання узгодженості економічних інтересів регіону із застосуванням спеціального векторного аналізу, що характеризується багатовимірністю та інформативністю одержаних результатів та дозволяє підвищити її наукову обґрунтованість.

- розроблено концептуальну модель управління регіональним розвитком, на основі урахування фактору узгодженості економічних інтересів регіону із застосуванням регіональної системи індикативного моніторингу;

- на основі абстрактно-логічного узагальнення підходів розроблено схему комплексного оцінювання результативності регіонального розвитку, що відрізняється урахуванням оцінки узгодженості економічних інтересів регіону; а також методичні підходи до комплексного оцінювання результативності регіонального розвитку, що полягають у розрахунку інтегрального індикатора результативності розвитку регіону на основі багатовимірного комплексу показників, що містять у себе показники рівня розвитку, інвестиційної привабливості та фінансово-економічної безпеки регіону, та на основі розрахунку із застосуванням зазначеної методики здійснено структурування діапазону інтегральних оцінок;

- запропоновано підхід до оцінювання диференціації розвитку регіонів України, що містить динамічний комплекс показників, які утворюють об'ємну багатовимірну характеристику регіональних особливостей розвитку України за допомогою кластерного аналізу, що підвищує ретельність розроблення регіональних програм та проєктів та підвищує ефективність процесів регіонального управління;

- систематизовано екзогенні та ендогенні економічні, соціокультурні, правові та демографічні детермінанти узгодження економічних інтересів регіону, що сприятиме аналізу їх взаємозв'язків та взаємовідносин між ними в процесі регіонального розвитку;

- представлено програму дій з усунення дисбалансу економічних інтересів офіційного й неофіційного секторів регіону, що передбачає розробку та реалізацію стратегічних та тактичних напрямків діяльності, а також враховує конкретні проміжні результати за кожним з етапів, а також розроблено матрицю способів узгодження економічних інтересів суб'єктів регіону, що передбачає різні способи взаємодії та на цій основі вибір раціонального підходу до усунення дисбалансу інтересів через їх взаємне компромісне узгодження;

- запропоновано концептуальну схему підвищення ефективності процесу узгодження економічних інтересів суб'єктів на рівні регіонального управління,

що передбачає структурну перебудову існуючої структури управління регіону з метою реалізації комплексу заходів щодо узгодження економічних інтересів суб'єктів на основі виявлення та усунення протиріч за рахунок урахування ключових інтересів суб'єктів при розробці економічної стратегії і політики регіону та з використанням моніторингу та заходів корегування індикаторів регіонального розвитку;

– подано систему організаційного забезпечення розвитку підприємництва на регіональному рівні, яка містить комплекс дій за визначеними напрямками та спрямована на узгодження економічних інтересів суб'єктів, а також напрями його фінансового забезпечення, що складається з програмних дій підтримки розвитку малого підприємництва за рахунок зниження адміністративно-правового тиску, полегшення доступу до його послуг та до ринків для нього.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях і в авторефераті. Основні ідеї, положення й результати дисертації опубліковано автором самостійно та у співавторстві в 54 наукових працях, зокрема: 1 одноосібна монографія; 2 розділи у колективних монографіях та монографіях у співавторстві; 27 наукових статей, з них – 23 у наукових фахових виданнях України, 19 статей у виданнях іноземних держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 24 публікації за матеріалами конференцій; 1 публікація – в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 34,2 ум. друк. арк., особисто здобувачеві належить 31,34 ум. друк. арк.

Результати дисертаційної роботи отримали широку апробацію – вони були оприлюднені та обговорювані на 22 міжнародних науково-практичних конференціях. В публікаціях повною мірою розкрито основні положення дисертації, висвітлено суть наукової новизни отриманих результатів. Публікації відповідають встановленим вимогам, в них визначено наукові задачі, методи їх вирішення й описано отримані наукові результати. Автореферат написаний у науковому стилі, літературною мовою, згідно з поставленими вимогами і повною мірою відображає зміст і структуру дисертації.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам. Подана на розгляд дисертаційна робота Богдан Н.М. містить усі необхідні структурні елементи та включає вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота написана українською мовою, з дотриманням наукового стилю викладання матеріалу.

За змістом, структурою та оформленням робота відповідає вимогам, що висуваються до докторських дисертацій. Мета, об'єкт, предмет дослідження, сформульовані коректно. Для досягнення поставленої мети визначено і вирішено низку завдань на основі застосування загальнонаукових та спеціальних наукових методів і підходів, в тому числі інструментарію економіко-математичного моделювання та використання комп'ютерного

автоматизованого розрахунку. Перелік положень та результатів, представлених Богдан Н.М. у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, не містить результатів кандидатської дисертації.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Проведений аналіз представлених на захист тексту дисертаційної роботи та автореферату дозволяють дійти висновку, що за сутністю викладеного матеріалу вони є ідентичними. Викладені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації в повному обсязі і належним чином знайшли наукове обґрунтування та опис в тексті дисертації, а характер дисертаційної роботи, а також цінність отриманих результатів для науки і практики повністю зайшли своє відображення в тексті автореферату. З тексту автореферату можна сформулювати цілісне уявлення про характер дисертаційної роботи. Зміст та структура автореферату відповідає встановленим вимогам.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дослідження, виконане Богдан Н.М., варто вказати на деякі наявні в ньому недоліки і дискусійні моменти:

1. Авторське трактування поняття «економічні інтереси регіону» (с. 121-133 дисертації) є дискусійним з огляду на наступне: по-перше, економічні інтереси регіону не можуть розглядатись як «об'єктивна комплексна характеристика стану регіону», це радше усвідомлена потреба; по-друге, не доведеною є теза, що економічний інтерес регіону «знаходить втілення у оптимальному розподілі ресурсів з метою забезпечення максимальної ефективності функціонування регіональної економіки».

Опрацювання зазначеного поняття було б ґрунтовнішим, якщо б автор на початку дослідження виділила *суб'єкти економіки регіону, які є носіями економічних інтересів* (за однією чи кількома класифікаціями). Це дозволило б уникнути і помилку групування таких інтересів. Так, наприклад, у підрозділі 1.2 роботи розглядаються інтереси «регіону, галузі та підприємства», у підрозділі 2.3 – «держави, підприємництва та тіньової економіки», у табл. 2.5 – «підприємства, міста, регіону, держави». Зазначені суб'єкти (чи сфери) характеризуються різними критеріями виокремлення, крім того включають один одного тощо, що не дозволяє чітко ідентифікувати і розмежувати їхні економічні інтереси.

Варто було б скористатись найбільш поширеним групуванням суб'єктів економіки регіону, відповідно до якого виділяють: органи державного управління (представляють інтереси держави та одночасно формують інституційне середовище діяльності для інших груп), підприємницькі структури (здійснюють господарську діяльність з метою отримання прибутку), громадські організації (представляють сектор некомерційних організацій) та домогосподарства (представлені сім'ями або індивідами). Найбільш вдалим в межах дисертації був класифікаційний підхід, представлений у табл. 1.2 «Групи економічних інтересів в регіоні та їх очікування», де в якості груп виокремлено власні структури, бізнес-спільноту, громадськість. Однак самі інтереси в

таблиці не представлені (частково можна їх ототожнювати з очікуваннями), а підхід не знайшов подальшого розвитку в роботі.

2. Не достатньо опрацьованими залишилися теоретичні засади дослідження в контексті висвітлення новітніх підходів, теорій, концепцій, які розглядають економічний інтерес як рушій розвитку регіонів в глобалізованому середовищі. Йдеться зокрема про таких авторів як Jeffrey Berry, Allan Cigler and Burdett A. Loomis, Michael Keating, Sharpe L., Frank Wilson, Carlo Trigilia та інших. Вивчення праць цих авторів дозволило б розробити чітку систему потенційних механізмів впливу на економічні інтереси різних груп суб'єктів економіки регіону, яка б відповідала сучасним вимогам та тенденціям.

3. До основних здобутків дослідження автор відносить запропоновану «концептуальну модель управління регіональним розвитком, що відрізняється урахуванням фактору узгодженості економічних інтересів регіону...» (с.98-107 дисертації). Суттєвим недоліком даної моделі є певний дисонанс: якщо йдеться про інтереси регіону як соціально-економічної системи, то їх узгодження має відбуватись на національному і міжнародному рівнях, а якщо про інтереси суб'єктів економіки регіону, то узгодження повинно відбуватись в межах регіону.

Окрім цього бракує чіткості у визначенні цілей і завдань здійснення управління регіональним розвитком на засадах узгодження інтересів. Не зрозуміло, чому все управління звелось до розширення фінансової бази оподаткування (рис.1.6).

Зазначене суттєво знижує рівень теоретичної та практичної цінності запропонованої моделі.

4. Говорячи про інституційне забезпечення процесів регіонального розвитку автор посилається та аналізує проблеми таких нормативно-правових актів як «Про Концепцію державної регіональної політики» 2001 р., «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» 1998 р., «Про стимулювання розвитку регіонів» 2005 р., щодо державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України 2000-2003 р., розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету 2003 р. (с.77-78). Зважаючи на динамізм розвитку процесів адміністративно-фінансової децентралізації та суттєві зміни засадничих принципів розвитку територій і регіонів, аналіз зазначених документів повинен бути доповнений новими нормативно-правовими актами, серед яких Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні 2014 р. тощо.

5. Абсолютно погоджуюсь з думкою автора, що «у процесі проведення реформ в Україні проголошується надання більшої економічної самостійності всім суб'єктам економічного середовища із формуванням цілісної системи територіального самоуправління, що на сучасному етапі виявляється необхідним для реалізації *регіональних інтересів, де єдиним їх суб'єктом постає все населення регіону, його ж представниками – органи*

самоуправління» (с.126). Однак, саме населення регіону як основний носій економічних інтересів залишилось поза увагою автора, зокрема в аналітичній і рекомендаційній частинах роботи.

6. Говорячи про структуру та функції органів управління на регіональному рівні, автор припускається низки помилок: наділяє інститути влади в регіоні *законодавчими* функціями (с.165), говорить про проблеми муніципалітетів та їх адміністрації в Україні, підміняє поняття органів влади та органів місцевого самоврядування (с.420-421) тощо.

Такого типу помилки присутні і при аналізі ефективності функціонування системи місцевих бюджетів в Україні (підрозділ 5.3). Здійснений аналіз завершується переважно 2015 р., що не дозволяє об'єктивно оцінити результати реформ, а зроблені рекомендації потребують більш докладного обґрунтування.

7. В роботі запропоновано методичний підхід до оцінювання фінансово-економічної безпеки регіонів (с.229-239), а також до розрахунку інтегрального індикатора результативності соціально-економічного розвитку регіонів України (с.291-322) та здійснено їх практичну апробацію на прикладі регіонів України за період 2010-2016 р.. Додаткових пояснень потребують результати автора в частині суттєвого зростання фінансово-економічної безпеки та результативності розвитку Донецької області за вказаний період, метод розрахунку вагових коефіцієнтів різних показників, розбіжності між інформацією, викладеною в таблицях і рисунках (наприклад, табл. 4.16, 4.17, рис. 4.12, 4.13).

8. Одним з методів усунення дисбалансу інтересів між офіційним та неофіційним секторами економіки регіону в роботі визначено «Формування стратегії розвитку малого й середнього підприємництва в регіоні на довгостроковий період» підрозділ 5.1, табл. 5.1. Серед напрямків реалізації цього завдання зазначено: створення конкурентних переваг для місцевих виробників *шляхом надання пільг на користування державною й муніципальною власністю*; розвиток системи *податкових преференцій для підприємців-початківців пільгових умов кредитування*; удосконалення механізму надання фінансової підтримки бізнесу *шляхом спрощення схеми кредитування підприємств*; побудова схем *надання адресної фінансової ... підтримки підприємницьким структурам*. Використання зазначених інструментів не відповідає сучасним тенденціям, а світовий досвід доводить неunikність виникнення корупційної складової при визначенні потенційних одержувачів пільг чи державного фінансового ресурсу.

9. При оцінюванні узгодженості економічних інтересів суб'єктів економіки регіону (підрозділ 5.1) автор виокремлює неузгодженості економічних інтересів органів влади регіону з іншими групами. Такий підхід потребує доповнення, адже відбувається протиставлення лише одного суб'єкта усім іншим та не враховуються протиріччя між інтересами інших груп суб'єктів, які також є суттєвими для формування механізмів узгодження інтересів в межах регіону.

10. В роботі запропоновано формування проектно-цільової структури (в складі трьох департаментів: експертно-аналітичного, інформаційно-технічного,

організаційного), яка буде здійснювати узгодження економічних інтересів різних суб'єктів економіки (підрозділ 5.1). Проте не визначено місце цієї структури в системі управління регіону, її підпорядкованість, штат і джерела фінансування. Крім цього не зрозуміло, чи не буде вона дублювати функції інших органів управління. Так, у першому розділі функції моніторингу узгодженості інтересів автором покладались на Агенцію регіонального розвитку (рис.1.6).

11. Надто деталізованим є представлення математичних особливостей методики розрахунку інтегрального індикатора узгодженості економічних інтересів регіону та інтегральних індикаторів результативності регіонального розвитку (підрозділ 5.2). Натомість упушенням автора слід вважати недостатню обґрунтованість відбору самих показників. Адже запропонована методика включає індикатори результативності регіонального розвитку, але розширена за рахунок інших. Чи можна в такому випадку вважати, що саме додані індикатори дозволяють оцінити рівень узгодженості (неузгодженості) інтересів? Які саме з них відповідають за узгодженість різних груп суб'єктів економіки регіону?

Поряд з цим, вважаю, що інтегрування такої великої кількості показників (61) не дозволяє отримати практично значимий результат, адже не виявляє проблему, яка повинна бути усунута.

12. Частина матеріалу дисертаційної роботи носить описовий характер та слабо пов'язана з метою дисертаційної роботи. Так, розглянуті у третьому розділі питання управління соціально-економічним потенціалом регіону (підрозділ 3.1) та його фінансово-економічної безпеки (підрозділ 3.2) варто було б викласти у чіткій ув'язці з питанням забезпечення реалізації системи економічних інтересів різних суб'єктів економіки регіону та їх узгодження.

13. В дисертації також зустрічаються елементи нечіткого формулювання положень та висловлювання, які потребують додаткового пояснення, як наприклад «регіон – це апіорі слабо структурована і слабо організована динамічна система» (с.62); «соціальний капітал є культурним явищем» (с.152), «система економічних інтересів суб'єктів регіональної економіки як потенціал розвитку регіону (с.189), «фінансово-економічна безпека регіону – ресурс фінансової взаємодії держави та регіону» (с.215) тощо.

Висловлені зауваження не заперечують отриманих результатів та можуть бути використані автором як напрямки майбутніх наукових пошуків.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Богдан Наталії Миколаївни «Теоретико-методологічне забезпечення узгодження економічних інтересів регіону» можна визнати цілісним, самостійно виконаним завершеним дослідженням, яке проведене на належному теоретичному та методичному рівнях.

В авторефераті дисертації розкрито суть основних положень дисертації, які виносяться на захист.

Тема дисертаційної роботи і науково-практична проблема, яку вирішено для досягнення поставленої мети, відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

За змістом і оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 159 від 30.12.2015 р.), а її автор, Богдан Наталія Миколаївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
завідувач відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М. І. Довгалича НАН України»

І.З.Сторонянська

Фінансової академії економіки
Університет ім. Василя Стефанишина
Лист № 03.02.15/228
17 09 2018